

Yassa met stoofperen

Afscheid van Modou Thiam Dogo

Gabrielle Hagedorn

'Petit à petit, l'oiseau fait son nid'
Cheikh Lô - 'Il n'est jamais trop tard'

*'Je hebt pas vrede met de doden als je ze kunt dragen
in plaats van weg te moffelen.'*
– Else-Marie van den Eerenbeemt, gezinstherapeut

© Gabrielle Hagedorn, 2024

Omslag en boekverzorging: Roel Siebrand

Inhoud

Proloog	7
Deel I: Een parallel universum	13
Deel II: Het gezin	101
Deel III: Afbrokkeling	167

Proloog

VOORDAT ik bij Modou aanbel neem ik een diepe hap lucht. Ik probeer mijn schouders losjes te laten hangen en adem zo langzaam mogelijk weer uit.

We hebben een afspraak in het ziekenhuis. Nieuwe röntgenfoto's moeten uitsluitsel geven over eventuele uitzaaïngen. Het duurt even voordat de deur openspringt. Ik schrik als ik boven kom en zie hoe Modou eraan toe is. Een zielig hoopje mens zit op de bank en probeert kermend van de pijn zijn schoenen aan te trekken. Dat lukt niet. In een reflex schiet ik naar voren.

'Laat mij het maar doen.'

Onhandig schuif ik de camelkleurige loafers aan zijn smalle voeten en onwillekeurig vergelijk ik ze met de grotere voeten van Menno. Die zijn mij na al die jaren veel vertrouwder.

'Gabrielle, ik kan niet staan. Ça me fait mal!'

'We moeten toch naar het ziekenhuis, anders kunnen ze je niet helpen.'

Ik probeer zo rustig mogelijk tegen hem te praten, maar het kost me moeite de bitse toon te vermijden die ik de afgelopen vijftien jaar heb gebezigd om mezelf te beschermen. Medelijden en erger-nis strijden om voorrang bij het zien van de man die tegenover me op de bank zit.

'Houd mijn arm maar vast,' zeg ik uiteindelijk. Langzaam schuifelen we naar de kleine overloop, en stapje voor stapje dalen we de ossenbloedrode trap af. Zwijgend rijd ik van het Koekoeksplein over de Waddenweg naar het BovenIJ Ziekenhuis. Onder protest van Modou pak ik bij de ingang een rolstoel. Ik sta erop dat hij erin gaat zitten, anders is hij uitgeput voordat we bij de röntgenafdeling zijn. De vrolijke advertentie van de Cliniclowns op de zijkant van de stoel contrasteert vreemd met de verwilderde blik in Modou's ogen.

Het is onmogelijk om rechtop te blijven staan voor het röntgenapparaat. Modou schreeuwet het uit van de pijn. Na enig overleg mag hij gaan zitten.

'Ik neem meneer Thiam zo niet mee terug naar huis,' hoor ik mezelf vastbesloten zeggen. 'Hij heeft te veel pijn. We weten nog steeds niet precies wat er aan de hand is en we gaan niet weg voordat hij een diagnose heeft. En de juiste pijnstilling.'

Enige tijd later zitten we op de afdeling Spoedeisende hulp. Modou wordt opgenomen. Voordat hij naar een kamer op de verpleegafdeling kan moet er een blaaskatheter worden ingebracht. Voorzichtig leg ik uit wat er gaat gebeuren.

'Nee Gabrielle, c'est pas possible.'

'Het zal wel moeten, want plassen lukt anders niet. Als hij er eenmaal inzit voel je er niets meer van. Knijp maar in mijn hand.'

Een aantal keer slaagt Modou erin de arm van de broeder weg te slaan. Ik durf bijna niet naar zijn ontblote onderlichaam te kijken. Plotseling bevriest hij. Met zijn linkerhand klauwt hij in mijn arm. De andere hand blijft in de lucht hangen, de vingers onbeweeglijk gespreid.

Zijn ogen zien niets meer.

's Middags koop ik op het Buikslotermeerplein een pyjama, een joggingbroek en wat toiletartikelen voor mijn ex-man. Hij kan in het ziekenhuis blijven totdat de uitslagen er zijn. Xadim en Fatou komen me aflossen. Als ik weer thuis ben word ik gebeld door de assistente van de uroloog. De volgende ochtend worden we bij dokter Lazarov verwacht voor het uitslaggesprek. Hier moeten de kinderen ook bij zijn, zegt ze met nadruk.

'Ik ga met jullie mee hoor,' zegt Menno. 'Dat wordt waarschijnlijk geen leuk gesprek.'

Met zijn vijven zitten we op zaterdagochtend in de speciale familiekamer van de verder doodstille polikliniek. Menno probeert Modou op zijn gemak te stellen door een grapje te maken, de gezichten van de kinderen staan strak. Ik registreer de gelijkenis tussen hen en hun vader: de starende blikken, het kauwen op de lippen. Dokter Lazarov vertelt even later rustig en duidelijk het slechte nieuws aan Modou. Hij heeft inderdaad prostaatkanker, met uitzaaïngen in het bekken en de wervelkolom. De dood is echter nog even op afstand, zegt de uroloog. Ze kunnen zijn leven met medicijnen rekken, misschien wel een paar jaar. Ik ben blij dat de specialist zich rechtstreeks tot de patiënt richt, al is het duidelijk dat Modou onvoldoende Nederlands spreekt en het niet allemaal even goed begrijpt. Ik zie dat hij zich in elk geval gerespecteerd en gezien voelt. Xadim trekt met een ruk de deur van de

kamer open en loopt de gang op. Hij realiseert zich maar al te goed dat hij zijn vader gaat verliezen, iets waar hij al jaren voor vreest.

Geen chemo, geen bestralingen, geen operatie. Ik haal opgelucht adem. Ik kon me er al geen voorstelling van maken hoe Modou die zware behandelingen zou kunnen verdragen. Slechts één keer per drie maanden zal hij thuis een injectie toegediend krijgen. Ik ben me ervan bewust dat het uitstel van executie is, maar voor nu komt het goed uit dat we nog wat tijd krijgen. Bij een verpleegkundige meld ik dat meneer slecht voor zichzelf zorgt en dat zijn huis sterk vervuild is. Op het matras dat in het kleine woonkamer-tje ligt heb ik beestjes zien lopen. Dat bleken bedwantsen te zijn. Het lijkt me geen gezonde situatie voor iemand die ernstig ziek is. De thuiszorg wordt ingeschakeld en ik krijg het telefoonnummer van Doras, het maatschappelijk werk in Noord.

Het zorgen vóór is als een boemerang naar me teruggekeerd.

I

Een parallel universum

HET was liefde op het eerste gezicht tussen mij en het poppenhuisje in Tuttifruttidorp. De buitenmuren waren weliswaar opgetrokken uit grauwe prefab-betonblokken, maar de in vieren gedeelde raampjes oogden vriendelijk en ik werd zelfs blij van de uitgesleten houten vloeren.

Ik was tweeëntwintig en stond bovenaan de ranglijst voor deze driekamerwoning op de hoek van de Pruimenstraat en de Sinaasappelstraat. De voetstappen van de andere gegadigden echoden in de lege huiskamer. Het grote keukenraam bood zicht op een prachtige lindenboom. Plotseling werd ik op mijn schouder getikt.

‘Hoi, jij bent toch Gabrielle?’ Achter me stond een meisje van de middelbare school dat ik al jaren niet had gezien. Astrid heette ze, ze had ook bij ons op de kabouters gezeten.

‘Welk nummer heb jij?’ Vol verwachting keek ze me aan.

‘Ik ben nummer 1’, zei ik trots.

Mijn ouders lieten in de regel weinig aan het toeval over. Toen ik twaalf werd schreven ze mij in als aspirant-lid van katholieke woningbouwvereniging Het Oosten. Op die manier was de kans groot dat je na je achttiende een woning van een betrouwbare partij kon betrekken. Zekerheid voor alles. Ik was opgegroeid in de Pinasstraat, een katholieke enclave in Amsterdam Noord waar in elke vijfkamerwoning een gezin met minimaal drie kinderen huisde. Meestal waren het er meer. Een kinderrijke buurt dus, waar iedereen naar dezelfde school ging. Naar dezelfde sportverenigingen, naar dezelfde scouting. Waar ouders en kinderen op zaterdagavond gezamenlijk in de kerkbanken van dezelfde kerk zaten. Waar het eten op tafel stond als de vaders thuiskwamen van hun werk. Een buurt met een grote saamhorigheid. Het was een fijne, zorgeloze jeugd geweest tussen gelijkgestemden, maar soms ook een tikje benauwend.

Ik had net mijn diploma van de bibliotheekacademie op zak en sinds een paar maanden werkte ik in de openbare bibliotheek van een aan Noord grenzend dorpje. Ik weet niet of het gemakzucht was of angst, maar tijdens de drie jaar van mijn studie woonde ik, als jongste van vier, nog gewoon thuis. Hoog tijd dus om het ouderlijk huis te verlaten en te ontdekken wat het leven mij nog meer te bieden had. Naar de stad hoefde ik niet zo nodig, Tuindorp-Oostzaan was net ver genoeg bij mijn ouders vandaan.

‘Pasta *aglio e olio*, heb je dat wel eens gegeten?’

Ik schudde mijn hoofd. Voor mezelf kookte ik toch voorname-lijk wat ik van huis uit had meegekregen: aardappels, groenten, vlees. Bij rijst of pasta zag ik meteen het gezicht van mijn moeder voor me, die al griezelde als ze erover sprak. Mijn oud-studiege-nootje Monique zette twee bordjes op tafel. De spaghetti glom van de olie.

‘Als ik echt geen geld meer heb, dan maak ik dit. Zo lekker, en je hebt er bijna niets voor nodig.’

Ze had gelijk, de gloeiendhete slierten met knoflook en olijfolie smaakten verrukkelijk. Met het glaasje goedkope rode wijn ernaast voelde ik me heel volwassen. Om in de stemming voor vanavond te komen zette Monique een cd met Zuid-Amerikaanse salsamuziek op. Met lichte jaloezie keek ik naar haar cd-speler. De blazers schet-terden de rommelige kamer in en overstemden het geluid van de tv. Ik draaide mijn Bowie-lp’s nog op een pick-up, waar op het element een kwartje zat vastgeplakt om te voorkomen dat de plaat zou over-slaan. Met een zelfverzekerde beweging zwiepte Monique haar don-kerblonde, warrige haar naar achteren en met snelle pasjes begon ze te dansen. Ze hield haar ogen gesloten en tuitte haar lippen. Ze had een mooie mond. Ik ging naast haar staan en keek de dansbewe-gingen van haar af. Dat viel niet mee, de opzweepende ritmes waren ingewikkelder dan die van de Britse *glamrock*. Een prettige span-ning knoopte zich samen boven in mijn maag. Ik had mijn nieuwe zwarte rijglaarsjes aan en voelde me jong, mooi en helemaal klaar om naar de salsa-avond in Paradiso te gaan.

Even later zaten we op de fiets en traptten we in de januarikou de Ruysdaelkade over, met het statige Rijksmuseum aan de overkant van het water. Om beurten blies ik op mijn handen om ze warm te krijgen, het was net iets boven nul. We staken de brug over en sloegen linksaf naar de Weteringschans. De trams rinkelden, ach-ter de ramen van de chique panden aan weerszijden van de straat brandde licht.

‘Heb je eigenlijk nog iets van die jongen gehoord, hoe heet hij ook alweer?’ Monique reed voor me en draaide zich half om zodat ze me aan kon kijken.

‘Rico, maar dat vertel ik zo wel’, schreeuwde ik terug. ‘Ik versta je bijna niet.’

Een paar weken lang had ik gescharreld met een rijke Surinaamse zakenman. Hij was niet zoveel ouder dan ik, maar had wel de hele wereld over gereisd voor zijn handel in taxfree producten. Mijn vriendin Carolien en ik waren hem na het uitgaan tegengekomen in de Leidsestraat. Wat had ik me geveild gevoeld toen hij belangstelling voor me had. Nu had hij me zonder pardon aan de kant gezet en was hij terug bij zijn ex. Ik kon niet goed tegen mijn verlies. Sterker nog, ik kon het niet uitstaan. Als ik iets in mijn hoofd had, moest het ook zo gebeuren. We zetten onze fietsen aan elkaar vast met mijn dikke kettingslot en liepen het trapje naar de entree op.

Paradiso leek die avond in niets op hoe ik het kende. Tijdens mijn middelbareschooltijd had ik er punk- en new wavebandjes zien optreden. Nu stond er een dj op het podium en was de zaal gevuld met een heel ander publiek. Mensen in alle kleuren van de regenboog. Onbewust vergeleek ik de gezichten van de donkere jongens met dat van Rico. Nee, hij was hier niet. In de grote zaal stonden planten in enorme potten om een tropische sfeer te creëren. Het ene salsanummer ging naadloos over in het volgende. Ik praatte Monique bij over Rico.

We bestelden nog een plastic bekertje wijn en begaven ons in de dansende meute. De alcohol maakte me iets vrijmoediger en het kon me hoe langer hoe minder schelen dat ik geen geoefende salsadanseres was.

‘Een-twee-drie, een-twee-drie.’

Plotseling voelde ik een arm om mijn middel en werd mijn hand vastgepakt. Voor me stond een vriendelijk lachende jongen. Zijn haar was kortgeschoren, zijn ogen glommen. Zijn gezicht had fijne trekken, met een gladde huid die donkerder was dan ik ooit gezien had. Donkerder dan die van Rico.

‘Zal ik jou salsa leren dansen?’ vroeg hij. Overbodig, want we waren al begonnen.

‘Naar voren, naar achteren.’

Naast hem danste zijn vriend, duidelijk iets minder brutaal. Hij keek strak de andere kant op. Ik deed mijn best het ritme te volgen, maar voelde me verlegen met de situatie. Monique stond een stukje verderop te dansen en had niet in de gaten wat er gebeurde.

‘Ik ben Pape,’ zei mijn danspartner, ‘en hij heet Issa,’ wijzend op

zijn vriend. 'Hij is mijn broer'. O, had ik het verkeerd begrepen. Ze leken niet echt op elkaar. Pap, pap, wat een vreemde naam. Vanbinnen moest ik er een beetje om lachen. Havermoutpap.

'Waar komen jullie vandaan?' probeerde ik boven de muziek uit te komen.

'Van Dakar.'

Dhaka, meende ik te verstaan. Lag dat niet ergens in Azië? India, Bangladesh? Hoe kon het dan dat ze zo donker waren? Ik keek nog eens goed naar de gezichten tegenover me en moest toen toch toegeven dat ik in opperste verwarring was.

'Waar ligt dat?'

'In Senegal, West-Afrika.'

Nu klopte het weer, al kon ik me de ligging van Senegal ook niet precies herinneren van de aardrijkskundelessen. Ik knikte vriendelijk naar Pape, en noemde mijn naam.

'Ik heet Gabrielle,' zei ik met een harde Hollandse G.

'Ah, Gabrielle, mooi'. Hij sprak het op zijn Frans uit, en meteen kreeg mijn naam een exotische, internationale klank. Verder zeiden we niet zoveel. We dansten. Als ik niet nadacht lukte het beter om me over te geven aan de bewegingen van Pape. Het was een hemels gevoel. Stiekem gluurde ik naar Papes broer. Langer, en iets in zijn gezicht trok me aan.

'Als je wilt, kom je een keertje bij ons eten. Afrikaans.'

Ik knikte. 'Leuk.'

'Ik geef je mijn telefoonnummer. Jij kan mij bellen.' Midden in een nummer leidde hij me naar de kant.

'*Tu as un stylo?*' vroeg hij, overschakelend naar het Frans.

Uit mijn bruinleren roltasje viste ik een pen en een klein adresboekje. Ik klapte het open bij de P en overhandigde het aan Pape, samen met de ballpoint.

Achter me verscheen Monique.

'Waar ben je nou weer mee bezig? Je hebt je nummer toch niet gegeven, hè? Laat je nou niet weer gek maken.'

'Nee, tuurlijk niet. Hij geeft mij alleen zijn nummer. Het zijn broers, en ze komen uit Senegal.'

'O, waar ligt dat?'

Toen ik later die nacht op de pont naar Noord stond haalde ik het adresboekje uit mijn tas. Zelfs de manier waarop de cijfers waren geschreven vond ik spannend. De acht leek net de andere kant op te kronkelen. Ik stopte het in mijn jaszak en hield, al fietsend over de Klaprozenweg, mijn hand erop totdat ik bij mijn poppenhuisje in de Pruimenstraat arriveerde.

NOG één keer zag ik Rico. Of eigenlijk zag ik alleen zijn auto, een grote witte Mercedes die net keerde op de hoek van de Sinaasappelstraat. Met een rotgang reed hij de Pruimenstraat en mijn leven uit. Wat een lul. Hij was me nog geld schuldig en de lafaard had de envelop rond middernacht door de brievenbus gegooid. Toen ik het geklepper hoorde was ik zo snel mogelijk de veertien treden van de trap afgerend, maar de vogel was gevlogen. Ik voelde tranen van woede omhoogkomen, ik had het definitief verloren van zijn ex-vriendin. Ik sloot de deur en half huilend zette ik de fluitketel op het gas voor een kopje thee. Ik maakte een boterham met kaas en at die in het donker met opgetrokken benen op de bank op.

Op de salontafel voor me, de strakke jarenvijftigtafel van mijn ouders die ik witgeschilderd had, lag mijn adressenboekje. Ik zuchtte. Morgen zou ik bij de P van Pape het telefoonnummer van die Senegalezen opzoeken.

Met het zweet in mijn handen drukte ik de cijfers in. De telefoon ging drie, vier keer over. Ik haakte mijn vingers in het zwarte snoer van de telefoon en trok de krul eruit.

‘Allo?’ klonk het.

‘Hallo Pape, met Gabrielle,’ zei ik en ik hoorde zelf de kleine trilling in mijn stem.

Het bleef even stil.

‘Attend, attend,’ zei de stem. ‘*Je vais l’appeller.*’

Ik had blijkbaar toch de verkeerde aan de lijn. Was dit Issa, zijn broer?

‘Allo, Gaby. *C’est Pape.*’

Ja, ik herkende de stem en voelde meteen opluchting. Natuurlijk mocht ik langskomen. Dat zouden ze zelfs heel leuk vinden. Ze werkten bijna alle dagen, maar als ik op zaterdag om zes uur zou komen, zou hij samen met Issa voor mij gaan koken.

Ik vertelde tegen niemand dat ik in mijn eentje naar de twee Afrikaanse jongens zou gaan die ik nog maar één keer eerder had gezien. Ik kon mij de reacties al voorstellen. Ik vertelde het niet aan mijn ouders, niet aan mijn zussen. Niet aan mijn vriendin Carolien, met wie ik tijdens onze studie aan de bibliotheekacademie een warme vriendschap had opgebouwd. Ik vertelde het ook

niet aan Monique, mijn andere studievriendin, terwijl we toch samen waren geweest toen ik de Senegalezen ontmoette. Ook bij haar proefde ik de afkeuring.

Ik was net begonnen aan een nieuwe baan. Ik had de stoute schoenen aangetrokken en gesolliciteerd bij een fotopersbureau aan de Oudezijds Voorburgwal, in hartje Amsterdam. De dorpsbibliotheek was me na een klein jaar al tegen gaan staan. Tot mijn grote vreugde was ik aangenomen en kon ik de Dorpsstraat in Landsmeer achter me laten. Donderdag was mijn vrije dag en ik ging naar de kapper om mijn korte coupe in model te laten knippen. Op zaterdagochtend maakte ik mijn huis schoon en deed ik boodschappen. 's Middags koos ik mijn kleren uit: een paars jurkje met vleermuismouwen en een zwarte panty met een motiefje. Te koud voor de tijd van het jaar, maar ik voelde me er goed in. Ik maakte mij uitgebreid op.

Om vijf uur stapte ik op de fiets. Veel te vroeg natuurlijk, maar liever een kwartier rondjes lopen dan twee minuten te laat arriveren. Ik fietste in het donker langs de betonnen schuttingen op de Klaprozenweg, stak het Mosveld over en begon aan de lange Van der Pekstraat. Ik had geluk, de pont kwam net aanvaren. Tijdens de overtocht controleerde ik mijn make-up in het kleine spiegelkje en werkte mijn lippen bij.

Ik moest maar hard op de deur bonzen als ik er was, had Pape gezegd. Ik keek nog een keer op mijn briefje om het huisnummer te controleren. Ik stond voor Hotel Het Witte Huis aan de Marxstraat, op een steenworp afstand van het rumoerige Leidseplein. Het statige pand telde vijf verdiepingen en had een bijzondere gevel met aan weerszijden een Dorisch, naar binnen gekruld ornament. Het middenraam op de hoogste verdieping werd ingesloten door twee kleine ronde raampjes, waardoor het deed denken aan een gezicht. De ruiten waren vuil en er brandde nergens licht. Ik zette mijn fiets aan de zijkant van het trapportaal en liep naar boven. Er gebeurde niets, nadat ik aarzelend op de deur had geklopt. Teleurgesteld daalde ik de trap weer af en haalde het kettingslot van mijn fiets. Het had geen zin om een telefooncel te zoeken, want mijn adresboekje lag thuis op tafel. Het was kwart voor zes, ik had nog een bloemkool in huis. Ik wilde net opstappen toen de deur bovenaan de trap openging.

‘Hé Gabrielle!’ Ik ontwaarde een tengere gestalte in het donkere gat van de deuropening.

‘*Entrez,*’ zei de stem vriendelijk. Het silhouet deed een stapje naar voren en daar stond Pape.

We liepen een lange gang door en namen de trap naar het souterrain. Het was er schemerig, maar de twee jonge mannen hadden het er zo gezellig mogelijk gemaakt. Aan de groezelige muren hingen wat posters van Afrikaanse bands. Het zei me helemaal niets. Aan weerskanten stond een eenpersoonsbed, bekleed met een grijze paardendecken. Pape en Issa mochten in deze kamer van het leegstaande hotel wonen. Ze werkten voor de eigenaar, die meerdere hotels in de directe omgeving bezat. Zo waren ze altijd beschikbaar voor de schoonmaakdiensten en werd Hotel Het Witte Huis meteen beschermd tegen krakers. Een deel van hun loon werd ingehouden voor dit onderdak. Voor Pape en Issa was dit een goede deal. Hun werkgever was afhankelijk van goedkope arbeidskrachten en zou hen daarom niet zo snel aangegeven bij de vreemdelingenpolitie. De jongens waren hier illegaal.

Het duurde lang voordat het eten klaar was die avond, erg lang. Ik zou er al snel achter komen dat Senegalese maaltijden altijd later werden geserveerd dan verwacht. Issa had zich teruggetrokken in de hotelkeuken. Pape liet mij kennismaken met de Senegalese muziek en draaide het ene cassettebandje na het andere. De zanger die ik echt niet mocht vergeten was Youssou N’Dour, de nachtegaal van Senegal. Ik luisterde naar *Immigrés* of in hun eigen taal *Bitim rew*. Letterlijk vertaald: zij die buiten hun land zijn. Zeven minuten nam het me mee, hoewel ik weinig van de inhoud begreep. Ik genoot van de blazers, de tempowisselingen, de indringende stem en de ingewikkelde ritmes van de trommels. Pape zong zachtjes mee, en legde tussendoor uit waar het over ging. Ik leerde mijn eerste woordjes Wolof, de taal van de gelijknamige en grootste bevolkingsgroep in Senegal. *Waw* was ja, *dedet* nee. *Na nga def?* vroeg je als je iemand begroette, en dan antwoordde je met *Mangi fi rekk*.

Het begon me te duizelen, maar het was een heel prettige duizeling. Alsof ik droomde en een parallelle wereld werd binnengezogen. Hoe vaak was ik niet door de Marnixstraat gefietst op weg naar Paradiso voor een punkconcert, of naar Maloe Melo om naar